

Batthyányi-kastélypark, Bicske

Cím: 2060 Bicske, Kossuth utca 42.

Tel.: 06/22-350-277 Email: info@kzsgyo.t-online.hu

Értékesség: értékes, helyi jelentőségű

Műeml. véd.: műemlékileg védett

Kód: 1191

X koord.: 18,632241719

Y koord.: 47,49693369

Tulajdon: állami

Term. véd.: nincs védettség

Terület: 14,0 ha

A bicskei birtokot 1795-ben a nagy műveltségű, felvilágosult nézeteket valló, műszaki képzettségű, tervező, feltaláló gróf Batthyány Tivadar (Tódor) (1729-1812) császári és királyi belső titkos tanácsos örökölte. Ő a mai kastély építtetője. Nevéhez fűződik az első magyar hajózási vonatkozású szabadalom: 1793-ban oltalmat nyert mechanikus meghajtású, ár ellenében úszó hajók építésére. Alig egy évre rá, hogy Bicskének is földesura lett, itt kastély építésébe kezdett. 1796-1799 között háromszárnyú, 1530 m² alapterületű, két emeletes, 64 helységgel rendelkező, impozáns, immáron „igazi” főúri - késő barokk - kora klasszicista átmeneti stílusú kastélyt emelt úgy, hogy a már meglévő „kis kastélyt” (keleti szárny) meghagyva, azt mintegy „befoglaltatta” az újba. Általános gyakorlat volt, hogy a magyar főurak ugyancsak megfontoltan építkeztek, fölöslegesen nem bontottak, amit csak lehetett átmentettek az újba. Ez építészeti nem mindig bizonyult sikeres megoldásnak Kastélyunk esetében igen. Tervezője minden valószínűséggel Hild János (1766-1811) 1805-ben Pest első rendezési tervének kidolgozója, a József nádor javaslata alapján 1808-ban fölállított és elnöklete alatt működő Szépitő Bizottmány tagja, Pollack Mihállyal együtt a nádor városfejlesztési tanácsadója, az egykori pesti újépület építője volt. Batthyány Tivadar a kastély építését nem fejezte be teljesen, s nem került sor berendezésére sem. A kastély és a birtok 1837-ben - egy 1828-as öröklés felosztása után - került gróf Batthyány Kázmér tulajdonába, a reformkor és az 1848-49-es szabadságharc kiemelkedő személyisége volt, Kossuth Lajos feltétlen híve és munkatársa. Az első Batthyány, aki otthonának választotta Bicskét, innen irányította hatalmas birtokait, s Bicskét gazdasági, kulturális és politikai központtá tette. Birtokát - ahol mintaszerű gazdálkodást folytatott - felvirágoztatta, a kor legfejlettebb mezőgazdasági eszközeit és eljárásait alkalmazva. Befejezte a nagyapja idejében nem teljesen elkészült kastélyának építését a keleti szárny homlokzatán a „klasszicista kiépítést”, s ugyanebben a szárnyban belül jelentős változtatásokat hajtott végre. A régi lépcsőháztól délre egy különlegesen szép újat épített, mely ma is megcsodált látványa az

épületnek. A lépcsők és a dór oszlopok vörös márványból készültek A régi lépcsőház helyén három kör alakú helyiséget alakított ki. A földszinti szoba klasszicista márványkandallóját és a szépséges ajtókat a II. világháborús pusztítások megkímélték. A gróf Batthyány Kázmér átépítését még őrzi a keleti szárny. 1910 körül Batthyány Kázmér mecénásként robbant be a magyar közéletbe: szinte az élet minden területén - lett legyen az ipar, kereskedelem, mezőgazdaság, közlekedés, tudomány, művészet, oktatás - jelentékeny és nélkülözhetetlen anyagi támogatásával tűnt ki.

A gróf 100 ezer forintos alapítványt tett Nagy Károly élete főművének, bicskei csillagvizsgálójának létesítéséhez. A tudós csillagász 1847-ben öltözött ide és kezdett hozzá obszervatóriuma megépítéséhez. A csillagvizsgáló pincéjében helyezte el Nagy Károly az általa 1844-ben Párizsban vett, óriási tudományos és kereskedelmi értékű platinából készült méterrudat, kilogrammot és liter mintapéldányt, amelyek 1900-ig a

magyarországi etalonok voltak. Hazánkban először itt, a csillagda pincéjében volt hivatalos méterrúd, kilogramm és liter. A csillagvizsgáló közelében épült fel az ún. Hegyi-kastély, a csillagászok lakóháza. Külön említést érdemel az a mai romos állapotú, de még meglévő művészi alkotás, a klasszicista stílusú mauzóleum, amelyet Batthyány Kázmér költségén Nagy Károly emeltetett. A csillagdat, a mauzóleumot és a Hegyi-kastélyt Pollack Mihály (1773-1855) tervezte. A tudományos munkához szükséges, a kor legmagasabb színvonalán álló műszerek már megérkeztek, a Hegyi-kastély beköltözhető állapotban volt, mikor kitört a szabadságharc, s a munkálatok félbeszakadtak 1849-ben már véglegessé vált, hogy az ország legkorszerűbb obszervatóriuma nem kezdheti meg működését. Ma már csak az egyik torony és a mauzóleum romjai emlékeztetnek erre az elpusztult nemzeti értékre. A kastély a szabadságharc alatt nevezetes esemény tanúja volt. Itt kereste fel az országgyűlés küldöttsége herceg Windischgraetz tábornokot, az osztrák haderők főparancsnokát, hogy még egy utolsó kísérletet tegyen a békés kiegyezésre. A házelnök - gróf Batthyány Lajos - javasolta hogy, tegyenek még egy utolsó kísérletet megegyezésre, s ennek érdekében indítsanak küldöttséget az osztrák főparancsnokhoz. Az országgyűlés a javaslatot elfogadta. A szabadságharc után a kincstár tulajdonába került birtokot 1860-ban Batthyány Gusztáv gróf - Kázmér nagyrészt Londonban élő bátyja - visszakapta. 1863-ban eladta egy brüsszeli banknak, amely azután több darabban értékesítette. Egymást váltó tulajdonosok után 1912-ben vette meg a kastélyt és a közel másfél ezer kat. hold birtokot gróf Károlyi Zsuzsanna, aki nőül ment gróf Batthyány Gyulához. Így lett a kastély újra „Batthyány-kastély”. Batthyány Gyula festő volt, képeivel gyakran szerepelt nemzetközi kiállításokon is, rangos díjakat nyerve. Bicskén - ahol a község közéletében is szerepet vállalva köztisztviselőnek és szeretetnek örvendett - 1922-ben művésztelepet létesített. 1920 táján a kastély keleti szárnyának homlokzatát „neoklasszicista” stílusúvá alakította át. A nyugati szárnyhoz közvetlenül csatlakozó épületeket lebontatta és a díszudvarból a gazdasági udvarba vezető kapualjat befalaztatta. A Galagonyás-tetőn a Hegyi-kastélyt pompásan berendezte, a teljesen el nem készült mauzóleum építését - a tervező Pollack Mihály szellemében - befejezte. Gróf Batthyány Gyula idejében a kastély 80 helyiségből állott. A földszint keleti szárnyában volt a grófi lakosztály. A mostani igazgatói iroda helyén pazarul berendezett, kandallóval fűtött fogadószoba, mellette egy - csak egészen rendkívüli esetben használt - vendégszoba volt. Ezt a két szobát készítették elő 1921-ben Zita királyné számára, aki végül nem vette igénybe. A keleti szárny földszinti terasza alá húzódott a nyáridőben kedvelt, igen tetszetős hűsölő terem (sala terrena) - a „pipázó” -, kétoldalt a parkba levezető, nagyon mutatós lépcsőjárótól övezve. A középső szárny földszinti részén folyosó futott végig, rajta két nagy bejárati kapu, ugyanott ahol ma, de ebből az egyik - a keleti - fogatokkal való behajtásra is alkalmas, mindkét oldalán nyitott keresztboltozatos kapualj volt. E kapualj alól jobb és bal felé egy-egy ajtó nyílt, a tulajdonképpeni bejáratok A jobbra nyíló ajtó arra a folyosórészre vezetett, amelyből a házi kápolna nyílt. A kapualjtól balra eső földszinti szárnyban személyzeti és

üzemeltetési helységek nyertek elhelyezést. A folyosó végén lift, az ételeknek a nagyebédlőbe való felszállítására. Mellette lámpaszoba, melyben rengeteg, különféle, muzeális értékű lámpát őriztek. A nyugati szárnyban volt a konyha, a kamra és az élelmiszerek tárolására szolgáló pince. Itt volt a ruhatár és a gondnok lakása. Az I. emelet keleti szárnyán a grófnői lakosztály azonos beosztású volt a földszinti grófi lakosztállyal. A kör alakú helyiség a kisebbédlő volt. Általában ezt használták. Itt és a mellette lévő könyvtárban márvány kandalló ontotta a meleget. A cseresznyefából készült könyvszekrények egy müncheni mester remekei voltak. A sarokszoba volt - a már említett - vörös szalon. A középső szárny a művészi kiképzésű különleges szépségű dísztermet és a nagyebédlőt foglalta magába, a terem közel nyolc méter magas volt. A bejárati ajtóval szembeni balusztrádos erkélyen helyezkedett el esetenként a zenekar is. Az erkély alól a folyosóra illetve a nagyebédlőbe vezetett egy-egy ajtó. Az ebédlő magassága - ellentétben a táncteremmel - a maival megegyező. Az ebédlő nyugati végén volt az „ezüstkamra”, ahol a nemesfémű tárgyakat tartották. A II. emelet keleti szárnyában - a grófnői lakosztály fölött volt a „kis” gróf Batthyány Bálint (1916-1962) lakosztálya. Ezután a kör alakú szalon, majd vendégszobák következtek. A folyosó végén az épületrész lezárult, idáig nyúlt fel a táncterem. A nagyebédlő feletti középső szárnyban használaton kívüli bútorokat, berendezési tárgyakat, képeket tároltak. A II. emelet nyugati szárnyában személyzeti szobák voltak. 1928-ban a kastélyt és 50 holdas parkját 600 000 pengőért megvette a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium és az 1929. április 17-én megkötött szerződés szerint ingyenes használatra átadta a székesfővárosnak, csupán a kincstár tulajdonjogának elismeréséül kellett „székesfőváros közönségének” évi 20 aranypengőt fizetnie. A székesfőváros kötelezte magát, hogy az ingatlanon anya- és csecsemővédelmi intézetet és átmeneti leányotthont létesít. Az intézetet „hálából a hathatós közbenjárásért” - Horthy Miklósnéról nevezték el.

A II. világháború után a rossz állapotban lévő kastélyt a főváros - a vételárnál nagyobb összegért - teljesen felújította, korszerűsítette és megfelelő átalakításokkal gyermekotthon céljára alkalmassá tette. Ennek érdekében jelentős alaprajzi változtatásokat hajtottak végre. A gyermekotthont 1935-ben árvaházzá szervezték át. 1944-ben hazánk harcszintérré változott, s a háborús pusztítások nem kímélték meg sem Bicskét, sem a kastélyt. Annak egy részét előbb

német, majd magyar hadikórház foglalta el. 1945. januárjában a pusztulás képét mutatta a község és a kastély egyaránt. Az épület a harcok során súlyosan megsérült, több bomba- és aknatalálat érte, a középső és a nyugati szárny tetőzetét nehéztüzérségi lövedékek szakították be. Kiegett falak, üszkös gerendák, romok, feltépett föld, törmelékhalmozok mutatták a szörnyű pusztítást. Elpusztult a teljes berendezés, felszerelés, az irattára, megsemmisült minden. Kihalttá, lakatlanná vált a kastély. S amit megkímélt a háború, azt elpusztította az idő. 1948 nyarán kezdte meg a főváros az újjáépítést. 1957-ben került sor újra a kastély részleges, 1983-89 között pedig teljes műemléki felújítására.

Kertleírás: Parkrészlet az 1910-es évekből Tivadar gróf a kastély három szárnya által körülfogott területen díszudvart (cour d' honneur) létesített, az épület köré nemes szépségű angolkertot telepített. Ez azért is említésre méltó, mert hazánkban az első között itt épült angol stílusú kert. A tájkert igen szép példája volt az angolkerteknek: nagykiterjedésű gyepszőnyegeket, e tájon honos fák közül álló facsoportok, egyedülálló „egzóták”, kanyargós utak, lugasok, patak hidakkal, grották, „kéjlek” és „hollandi” házikó alkották, s nem hiányoztak az ilyen kertek nélkülözhetetlen „kellékei” az üvegházak, virágházak sem. Az 50 holdas parkból kb. huszat hagytak meg, a többiből gazdaságot létesítettek, ahol zöldség-gyümölcsstermelés, takarmánytermesztés, sertéshíztlás, baromfitermesztés - a háború után borjú- és csikónevelés is folyt - egészen 1950. október 15-ig. A gazdaságot, pontosan 31 hold 1156

négyszögöl területet ekkor a Fejér megyei Állami Gazdaságoknak kellett átadni. A kastély rendkívül gazdag madárvilágnak otthont adó parkja, Bicske „zöld szíve” a II. világháború során súlyos károkat szenvedett. A háborút követő években eredeti szépségében pompázott ismét a gondosan ápoltság arborétum. A romantikus környezet több filmrendezőt ihletett arra, hogy itt forgasson. Ez a kastély - a Batthyányak szelleméhez híven - ma is embermentő feladatot teljesít. Jelenlegi területe 14,0 ha.